

Анотація. У статті розглянуто основні підходи до дослідження рекламних слоганів у сучасній лінгвістиці. Представлено концепції, що висвітлюють особливості слоганів як синтаксичних одиниць, текстових, дискурсивних та особливого різновиду мікротексту та дискурсу. Наголошено на актуальності вивчення слоганів в комунікативно-дискурсивному та психолінгвістичному аспектах, доведено сугестивний потенціал рекламних слоганів. Представлено методологія аналізу слоганів у сучасному мовознавстві.

Ключові слова: антропоцентризм, комунікація, рекламний слоган, дискурс, мовленнєвий жанр, методологія.

Summary. The article is devoted to the general theoretical aspects of the study of advertising discourse and slogan as one of its components. The emphasis is on the principles of human cognition XXI century, based on anropotsentric scientific paradigm, the focus of which raises a man – a native speaker. Determined interdisciplinary nature of modern linguistic research conducted within anthropocentrism. Sending the major scientific works of Ukrainian and foreign scientists on the problems of advertising communication in the light of new scientific approaches and directions. Presented communicative-pragmatic, stylistic and suggestive areas of research copywriter. Slogan defined as the main element of the discourse and advertising are its essential features, among which highlighted priority as a fundamental conceptual signs slogans. The main approaches to the study of advertising slogans in modern linguistics, given the specificity of the advertising discourse. Presented concepts that highlight features slogans like syntactic units, text, discursive formations and a special kind of micro. Emphasized the importance of studying slogans in communicative-discursive and psycholinguistic aspects, potential proved suggestive slogans. Presented analysis methodology slogans in modern linguistics in terms of understanding the speech genre as a slogan, that is lingual-pragmatic aspect.

Key words: anthropocentrism, communication, advertising slogan, discourse, speech genre, methodology.

Отримано: 5.10.2015 р.

УДК 808.2'541-45 ББК 81.411.2-53

Дворницька Н.І.

ПРИНЦИПИ СИНХРОННО-ДІАХРОННОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ МОВНИХ ЯВИЩ

На сучасному етапі розвитку науки про мову надзвичайно важливим є вирішення проблем історичного словотворення, зокрема, виявлення закономірностей розвитку словотворчого механізму мови, еволюції окремих процесів та явищ в області дериватології.

Вважається нормою в наукових дослідженнях останніх років динамічні процеси словотворення розглядати та аналізувати винятково в синхронічному аспекті в єдиному руслі з «общими мовними змінами, викликаними соціально-економічними і політичними перетвореннями на рубежі тисячелетий» [3, 12]. В наукових працях наголошується, що для динамічного синхронного словотворення особливо важливим є факт дії моделей у певний період розвитку мови, розмежування, диференціація продуктивних та непродуктивних, регулярних і нерегулярних словотворчих типів.

Нагадаємо про необхідність пам'ятати, що механізм мови, її будова, склад в даний час є результатом всієї попередньої історії, всього попереднього розвитку і, навпаки, «этим механизмом в известное время обуславливается дальнейшее развитие языка» [2, 1].

Саме тому надзвичайно актуальним для сучасного стану мовознавства є вирішення проблем історичної словотворчої динаміки, що дозволить виявити закономірності розвитку мови в цілому, еволюцію словотворчих підсистем, закономірності основоположних та окремих процесів в області словотворення.

Так, дослідження надзвичайно складного процесу формування, становлення та подальшої еволюції словотворчої варіативності, формування особливої словотворчої підсистеми з її специфікою розвитку та тенденціями подальшої трансформації неможливе без аналізу історичної дериваційної динаміки. Саме такий аналіз дозволив дослідникам дійти висновку, що для лінгвосистем періоду формування були характерні дві найбільш загальні тенденції. З одного боку відбувалася диференціація семантики найдавніших форм та активний розвиток вторинних значень, вторинної мотивації, що, відповідно, вело до розвитку словотворчої синонімії. З іншого боку, формувалася тенденція до обмеження синонімічних та омонімічних утворень, до

концентрації семантико-словотворчих типів, створення певного кола твірних основ, знищення дублетності. Саме ці дві тенденції і формували підсистему словотворчих корелятивних утворень із поступовим визначенням основних закономірностей відбору та диференціації дериватів.

Як відомо, запропонована свого часу І.О. Бодуеном де Куртене ідея динамічного підходу до системного вивчення мови до недавнього часу нерідко піддавалась сумнівам. Науковий авторитет Ф. де Сосюра не дозволяв ставити під сумнів висунуту свого часу ученим тезу про те, що мовні зміни в діяхронії носять одиничний та випадковий характер і, відповідно, мова як система може досліджуватись лише в сфері синхронії. Суперечливість даного ствердження найбільш очевидна в словотворенні, оскільки утворення нових слів, «в своей сущности исторично... и имплицитует представление о процессе» [6, 17].

Абсолютна очевидність діалектичного взаємозв'язку синхронного та діяхронного підходів до явищ словотворення обґрунтовує «единственно верный принцип рассмотрения словообразовательных явлений» [4, 11], що дає змогу вести нанівець беззаперечність встановленого Ф. де Сосюром протиріччя між системним, тобто синхронним, та діяхронним (нібито позасистемним) підходами до мови. Саме погляд на словотворчий процес, словотворчу динаміку як на безперервний розвиток обґрунтовує синхронно-діяхронний підхід до дослідження словотворчих явищ. Оскільки діяхронія передбачає дослідження закономірностей розвитку мови, що ґрунтується на порівнянні синхронних зрізів, видається цілком очевидним, що саме синхронно-діяхронний підхід дозволяє охопити весь писемний період історії мови і, відповідно, відобразити розвиток словотворчої підсистеми в цілому.

Даний підхід видається істинно науковим, оскільки дозволяє не тільки фіксувати та описувати мовні явища, але й пояснювати їх, виявляючи причини, закономірності та тенденції майбутньої еволюції. Для успішного дослідження мови у синхронно-діяхронному аспекті необхідно визначити та обґрунтувати як основні принципи синхронно-діяхронного аналізу, так і прийомі дослідження окремих явищ історичного словотворення.

Коло проблем, що досліджуються в роботах з історичної динаміки семантико-словотворчих підсистем не обмежується словотворчими типами, гніздами, категоріями. Надзвичайно перспективною в аспекті пояснення найскладніших процесів мови семантико-словотворчою підсистемою є похідні слова, об'єднані спільністю словотворчого процесу, словотворчої моделі, наприклад, суфіксальні імена, утворені від формально ідентичних, але генетично різномірних основ, що, відповідно, формують синонімічні корелятивні утворення. Загальномова проблема словотворчої варіативності та синонімії, що вивчається не на рівні констатації, а з метою пояснення, виявлення причин, закономірностей та основних тенденцій еволюції процесу передбачає, очевидно, застосування одного з основних принципів синхронно-діяхронного аналізу, що в останніх наукових працях визначено як принцип генетичної об'єктивності [2, 42]. Це цілком зрозуміло, адже аналіз зазначеного явища передбачає необхідність аналізу генетичних основ, визначення генетички дериваційних елементів тощо.

Вивчення еволюції корелятивних, синонімічних, дублетних та варіативних, утворень передбачає аналіз семантико-стилістичної еволюції, процесів демотивації та семантичної трансформації, що, очевидно, пов'язано з принципом, який в останніх наукових дослідженнях визначено як «принцип последовательно исторического подхода к изучаемому объекту с обязательной опорой на достаточный языковой материал» [2, 44]. Очевидно, що означений принцип повинен орієнтуватись на визначені в синхронно-діяхронних дослідженнях етапи мовної динаміки, що, зазвичай, визначаються відповідно до основних періодів писемної історії мови. Наприклад, русистика визначає наступні періоди: 1) давньоруський період (кінець X–XIV ст.ст.); 2) староруський період (XV–XVII ст.ст.); 3) період формування єдиної національної літературної мови (XVIII – початок XIX ст.ст.); 4) період функціонування сучасної російської літературної мови.

Очевидний прогрес в галузі історичної лексикографії багато в чому сприяє розвитку синхронно-діяхронного аспекту дослідження процесів словотворення на різних етапах мовної історії. В роботах з історичного словотворення, а, особливо, синхронно-діяхронного, цілком правомірним є звертання до лексикографічних джерел матеріалу паралельно з аналізом текстових джерел. Словники містять не тільки вже первинно систематизований, але й почасти повний мовний матеріал, що відображає стан мови на певному етапі еволюції. При цьому, очевидно, слід зауважити, що істинно історичний підхід до вивчення будь-якого мовного явища передбачає використання мовного матеріалу з урахуванням міжмовних зв'язків, контактів між різними лінгвосистемами, когнітивні та соціокультурні трансформації. Зокрема, дослідження явища словотворчої корелятивності із використанням текстуальних даних споріднених слов'янських мов у порівняльному аспекті на основі принципу послідовного історичного підходу дозволяє повніше проаналізувати глибинні причини виникнення та формування означеного мовного явища, визначити основні тенденції розвитку та подальшої еволюції, спричинені не тільки

внутрішньолінгвістичними факторами, але й важливими процесами взаємовпливу мов та культур. Саме порівняльно-історичний аспект вивчення мовного матеріалу дозволяє констатувати, що навіть такі загальні для всіх лінгвосистем процеси, як формування та еволюція словотворчої варіативності та синонімії мають значні відмінності та специфіку. Очевидно, що в процесі дослідження слід враховувати культурно-ментальний, жанрово-стилістичний аспект функціонування текстового матеріалу.

Принцип системності в синхронно-діахронних дослідженнях дозволяє спиратися на загальні положення теорії мови і використовувати різні прийоми аналізу мовного матеріалу. Так, суфіксальні варіативні корелятивні абстрактні іменники можна розглядати і досліджувати як в аспекті мовної синтагматики, так і парадигматики, що визначається уявленням про них як про одиниці, що аналізуються у співвідношенні з двома понятійними рядами одночасно, за семантикою дериваційного суфікса та за семантикою твірної генетичної основи. Подібний підхід дозволяє не тільки виявити системні зв'язки, закономірність внутрішньосинтагматичних відношень між словотворчими компонентами, але й дослідити кожний компонент у відповідних парадигматичних зв'язках. Зокрема, дериваційні суфікси аналізуються в системі значень кожного афікса та загальній системі суфіксальних значень на фоні еволюції, особливостей походження та трансформації; твірна основа – в аспекті генетики первинної основи, процесів демотивації, вторинної мотивації та утворення корелятивних варіацій.

Ще один принцип, визначений в останніх дослідженнях як принцип комплексного та багатоаспектного аналізу семантико-словотворчих підсистем визначається дією багатьох факторів в процесі розвитку словотворчої системи мови: структурних, лексико-семантичних, жанрово-стилістичних, соціокультурних, когнітивних.

Саме комплексний багатоаспектний аналіз мовного матеріалу сприяє виявленню та визначенню основних тенденцій словотворчої динаміки. Серед найбільш загальних тенденцій можна назвати афіксальне ускладнення як шлях поповнення словотворчого інвентарю, коли, наприклад, суфікс генетично придієслівний внаслідок демотивації і вторинної мотивації твірних основ починає утворювати імена від інших частин мови, ускладнюючи свою дериваційну функцію.

Безперечно важливою і, певною мірою, вирішальною тенденцією словотворчої динаміки є жанрово-стилістична диференціація словотворчих засобів, певні зміни та трансформація в словотворчій семантиці компонентів деривації.

Очевидною тенденцією розвитку будь-якої словотворчої системи в історичному аспекті, словотворчої динаміки є формування та різноаспектна еволюція словотворчої синонімії, варіативності та дублетності.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що синхронно-діахронне словотворення на даному етапі розвитку мовознавства вже не можна вважати «пока отсутствующим» [7, 6]. Цей підхід до вивчення мовних процесів репрезентує себе як надзвичайно перспективний напрям дериватології.

Синхронно-діахронний опис та дослідження все більш широкого кола іменних та дієслівних словотворчих підсистем не тільки сприяє розумінню глибинного механізму словотворчих процесів, закономірностей історичної динаміки, але й виступає базою подальшого розвитку теорії динамічного словотворення.

Список використаних джерел

1. Бодуэн де Куртене И.А. Избранные труды по общему языкознанию. В 2 т. / И.А. Бодуэн де Куртене. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – Т. 1. – 384 с.
2. Дмитриева О.И. Диахрония, синхрония, динамика: проблема синхронно-диахронного исследования словообразовательных подсистем / О.И. Дмитриева // Вестн. Волгогр. гос. ун-та – Сер. 2, Языкозн. – 2012 – № 2 – С. 42-46.
3. Земская Е.А. Системные, нормативные и узусальные явления в словообразовании / Е.А. Земская // Современный русский язык: Система – норма – узус / Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова РАН. – М. : Языки славянских культур, 2010. – С. 207-254.
4. Николаев Г.А. Русское историческое словообразование: Теоретические проблемы / Г.А. Николаев. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1987. – 152 с.
5. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики : пер. с фр. / Ф. де Соссюр. – Изд. 5-е. – М. : Кн. дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 256 с. – (Лингвистическое наследие XX века).
6. Трубачев О.Н. Синхрония, диахрония – und kein Ende ... (маргиналии по русскому историческому словообразованию) / О.Н. Трубачев // Исследования по русскому историческому словообразованию. – М. : Изд-во РАН, 1994. – С. 16–28.
7. Улуханов И.С. Состояние и перспективы изучения исторического словообразования русского языка / И.С. Улуханов // Исследования по историческому словообразованию. – М. : Изд-во РАН, 1994. – С. 3–16.

Анотація. У статті подається комплексне обґрунтування основних принципів синхронно-діахронного дослідження словотворчих підсистем мови. Розглядаються можливості вивчення історичної та синхронної динаміки словотворчих процесів.

Ключові слова: мовна динаміка, динамічне словотворення, словотворча підсистема, словотворчий процес, синхронно-діахронний метод.

Summary. Modern linguistics considers a norm to analyze dynamic processes of word-formation exclusively in synchrony according to the current changes in general linguistic mainstream conditioned by socio-economic and political transformations. The background of the mentioned linguistic tendency is the statement of F. de Saussure that the language as a system can be studied only synchronically, whereas the linguistic diachronic changes are of casual character.

The article is focused on the actual idea of that time about the expediency of diachronic approach to the systemic study of a language expressed by I. O. Baudouin de Courtenet. The author of the article points out the fact that all the mechanism of a language, its structure and composition are the result of the previous historic evolution, and right this mechanism provides the further development of a language.

In the article the process of formation, establishment, and further evolution of derivational correlation, as a peculiar derivational subsystem with its specific system and tendencies to transformations, is given as an example that proves the necessity of diachronic approach to the study.

The analyses of peculiarities of the described subsystem resulted in the principles of synchronic-diachronic study of linguistic phenomena represented in modern scientific research.

Key words: linguistic dynamics, dynamic word-formation, word-formative subsystem, process of word-formation, synchronic-and-diachronic method.

Отримано: 22.10.2015 р.

УДК 8.'373.421.7

Денисова А.С.

ЯВИЩЕ ВАРІАНТНОСТІ ТА СИНОНІМІЇ У ФРАЗЕОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Однією з найпоказовіших особливостей фразеологізмів як “складної мовної організації” [11, 78] є породження численних і різноманітних фразеологічних варіантів. Хоча це питання не нове для лінгвістики, воно і нині залишається дискусійним. Явище варіантності стійких фраз нерозривно пов’язане із синонімією, тому на сьогодні вивчення варіативно-синонімічних відносин фразеологічних одиниць є надзвичайно актуальним, оскільки серед лінгвістів не існує одностайності стосовно розмежувань цих понять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явищу варіантності та синонімії фразеологічних одиниць присвячено багатьох праць як вітчизняних (Л. Авксентьев, Н. Бабич, Я. Баран, Л. Скрипник, В. Ужченко), так і зарубіжних учених (О. Бабкін, М. Копиленко, В. Жуков, В. Зимін, З. Попова та ін.). У своїх публікаціях науковці розглядають як визначення та проведення межі між цими поняттями, так і класифікації фразеологічних варіантів та фразеологічних синонімів, бо на сьогодні не існує жодної загальноприйнятої їхньої класифікації.

Мета нашого дослідження – виявити і описати спільні та відмінні риси між фразеологічними варіантами та фразеологічними синонімами, розглянути їхні класифікації.

У складі фразеологічних одиниць помітна взаємодія двох протилежних тенденцій (тенденція до стабільності в семантиці, формі та їхній структурі й протилежна – тенденція до формального оновлення мовної оболонки, урізноманітнення морфологічного оформлення і синтаксичної організації), які й породжують численні й різноманітні фразеологічні варіанти. Зокрема, саме остання підтримує активний процес видозміни форми фразеологічних одиниць найрізноманітніших семантико-структурних типів [19, 120].

Таким чином, оболонка тієї самої фразеологічної одиниці може зазнати значних змін, але загальна семантика її залишається незмінною. Такі зміни стійких словосполучень, за визначенням Л. Скрипник, називають варіаціями; фразеологізми, що зазнали змін – варіантами, а саме явище змінності – варіантністю [19, 122].

Варіантність притаманна практично всім мовним одиницям. На думку Г. Артеменко, її особливістю у фразеологічних одиницях є те, що варіативні компоненти можуть відрізнятися лише словотвірними засобами, конотативними відтінками семантики або ж загальним денотативним значенням. Такі взаємозамінні одиниці виступають синонімами в конкретному